

Österlensk kommunikation II

– Carl XIV Johan, hästar och Theodor Tufvessons morfar

– Petra Westerdahl –

Jean Baptist Bernadotte föddes år 1763 i Pau, Frankrike. Jean namngavs efter Johannes Döparen – Jean Baptist. Hans bror borde ju då vara döpt efter Johannes Evangelisten, skulle man ju kunna skämta om, men faktum var att så var just fallet. Brodern hette Jean Évangéliste. Kärt barn har många namn och ytterligare ett fick vår Jean som soldat, nämligen “Belle-Jambe”, (vacker-ben) eftersom han hade stora framgångar hos kvinnor. Namnet Carl fick han efter kung Carl XIII, som han adopterades av och Johan var naturligtvis en försvenskning av Jean. Han fick, vilket inte är alla förunnat, även ge namn åt en svamp – Karl Johan-svampen – som började ätas och tillredas under hans regeringstid.

Men varför valdes då en fransman till svensk tronföljare? I Europa rasade vid 1800-talets början napoleonkrigen och år 1808 förklarades även krig mot Sverige. Året därefter avsattes frankrikekritikern Gustav IV Adolf vid en statskupp, och den då 61-åriga barnlöse Carl XIII sattes in som regent. Det var således för att stärka banden till Frankrike och för att lyfta Sverige ur dess dåvarande förfall som valet till tronen föll på en general med släktband till Napoleon. Jean kom till Sverige 1810 och valdes – med Napoleons bifall – till kronprins. Bara några år senare kom Bernadotte att strida mot Napoleon för sitt nya hemlands räkning. År 1818, efter Carl XIII:s bortgång, kröntes den då 55-åriga Jean till Sveriges och Norges konung.

Den unge stilige Jean Baptist Bernadotte.

Jean som bytt ut det ljuvliga sydfranska klimatet mot Sveriges råa väderlek, upplevde dock inte ombytet direkt positivt. Han stannade gärna kvar i sängen långt in på dagen, och eftersom han även arbetade och styrde riket från sitt sovgemak har detta kommit och kallats “sängkamarregementet”. I sin ungdom var han dock som många andra äventyrslysten och temperamentsfull, och i sina yngre dagar var han allt annat än passiv. Före emigrationen till Sverige hade han bland mycket annat tjänstgjort som general,

Bernadotte, Leipzig 1813. Slaget vid Leipzig anses vara det största i Europa före första världskriget, ett nederlag för Napoleon med uppskattningsvis 100.000 soldater av olika nationaliteter.

Teckning: William Heath.

som krigsminister, blivit utnämnd till marskalk, prins och furste av Ponte Corvo i Italien, varit guvernör för Hansastäderna Hamburg, Bremen och Lubeck, samt fått erbjudande om att bli guvernör över Rom och kyrkostaten. (Hansastäderna skulle för övrigt tjäna som bas vid ett franskt anfall mot Sverige.)

När Carl Johan år 1837 företog sin simrishamnresa var han hela 74 år. För världsmannen Bernadotte, som tjänstgjort som en av Napoleons mest framgångsrika generaler på de stora slagfälten i Europa, hade en hästs liv inte något större värde. En kulturkrock uppstod uppenbarligen mellan överheten och de skånska bönderna som vördade sina hästar ömt. Tursamt nog har vi trots allt en hel del att tacka kungen för – inte minst när det gäller vår infrastruktur.

Under Carl Johans regeringstid – år 1842 – infördes även folkskolan på initiativ av hans son kronprins Oskar.

Carl Johan på besök i Österlen

Är det någon som har en aning om att Carl XIV faktiskt åkt på vägarna förbi Stiby och Tranås? Nej, jag tänkte väl det, men det jag nu kommer att berätta är faktiskt ingen skröna utan vilar enligt den samtida dagspressen på ren "sanning". Redan fem år före de nya milstenarnas uppsättande på rörumsvägen år 1843, var kungen i egen hög person på genomresa i sydöstra Skåne. Kanske var det hans dåliga erfarenheter av kommunikationerna under denna resa som bidrog till upprustandet av vägarna och milstenarna.

I Theodor Tufvessons "I kärra och karet

Det var inte vem som helst som hade råd att äga en häst, och det var inte enbart som statussymbol djuret förevigades, utan främst som en kär familjemedlem. På 1920-talet var fortfarande hästarna självskrivna på familjefotografet. Mannen på bilden är Nils brorson Alfred med barnen Nanna och Sture samt familjens hästar. Everöd, Tomelilla.

genom gångna tider” från 1923, beskriver Tufvesson hur hans egen morfar Nils fick köra för kungen. För er som inte är närmare bekant med författaren och läraren Theodor Tufvesson, så kan nämnas att han anses vara den som myntat begreppet Österlen, samt att han var en av pionjärerna och styrelseledamot i vår egen förening för fornminnes- och hembygdsvård i sydöstra Skåne.

I kapitlet “Carl Johan på besök i Österlen 1837” berättar Theodor följande;

“I min barndom hörde jag oftast talas om, när morfar körde för Carl Johan. Det var den gången, då den äldre konungen hösten 1837 gjorde en resa i sina “södra provinser” och därunder även hedrade sydöstra Skåne med sitt besök.

Men jag fick av dessa berättelser närmast intryck av att en kungsskjuts måtte vara

något alldeles förskräckligt. Det betydde inget mindre än ihjälkörda hästar, vilket var det värsta som kunde tänkas i en skånsk bondgård, där hästen den dag idag är ett heligt djur.

Jag vet inte om det också var så rysligt i verkligheten, men ett faktum är, att Carl Johan på sina resor alltid önskade att färdas i det hastigaste tempo och aldrig ägnade en tanke åt att spara hästarna för de stackars bönder, som uppåddats att göra kungsskjuts.”

Som ni kanske minns (från artikeln om gästgiverier och skjutsstationer i Österlent nr 2, 2016) så hade bönderna i närheten av gästgiverierna skjutsplikt, vilket innebar att de var skyldiga att ställa upp med egna hästar då gästgivarens inte räckte till. Lotten att skjutsa kung Carl Johan hade alltså fallit

på Tufvessons morfar (unge Nils) vilket var djupt olyckligt för honom eftersom det i värsta fall kunde innebära att gårdens hästar drevs i döden.

Att kungen var okänd land och rike runt för att driva hästarna alldeles för hårt, intygas av ett flertal vittnesskildringar. De lagar som fanns för att minska hästarnas skador och lidande följdes sällan, och djuren var dessutom ofta redan uttröttade efter att ha fått slita på åkrarna. Inte heller skjutsbonden hade det lätt. Han var nämligen tvungen att följa med till nästa gästgivaregård för att få med sig hästarna hem. Det förekom fall då förnämt herrskap inte lät bonden åka på sin vagn, vilket innebar att hästägaren fick springa efter ekipaget de två milen till nästa station, för att där kunna hämta sina hästar.

Vad skulle då kungen göra i Simrishamn? Vid den här tiden – hälften av 1800-talet – var det inte bara vägarna i det arma Sverige som var i dåligt skick. Hamnen i Simrishamn var i stort behov av upprustning. Det hade kommit bondeståndet tillkänna att på kungens agenda fanns just precis en utbyggnad av hamnen för en förbättrat försvars- och handelsverksamhet. Här sammanföll böndernas och kungens intressen och det gällde att smida medan järnet var varmt.

Så var det äntligen den stora dagen den tjuogoandra september år adertonhundratrettiosju, då konungen skulle beträda de österlenska markerna. Strax efter klockan sex på kvällen påbörjade han sin resa från Åhus. Vid gränsen mellan Albo och Järrestads härader, möttes konungen av den förre riksdagsmannen Pehr Jönsson från Järrestad “i spetsen för en deputation af hundrade bönder till häst, som förde små hvita fanor, omlindade med blommor och eklöfskransar samt prydda med Hans Maj:ts namnchiffer och sinnebilderna af åkerbruket. De begärde och erhöilo tillåtelse att följa Hans Maj:t ända till Cimbritshamn”.

Vi elvatiden på kvällen nådde Carl Johan Simrishamn. Då har den sex mil långa resan från Åhus tillryggagagts på endast fem timmar mot vanligtvis sex timmar! Nästkommande dag var det åter dags för allmogens talesman Pehr Jönsson att hålla ett alldeles fantastiskt tal som inleddes med “Stormäktige Allernådigaste Konung!”, vilket åtföljdes av diverse krumbukter och kungasmicker, och förstås om vikten för lantbruket av att ha en välfungerande hamn.

Konungen svarade inte sämre; “Rederlige Dannemän! Redan för en längre tid tillbaka hade jag beslutat besöka Eder hamn. Jag skall taga den i ögonsikte; och om, som jag förmoda, den synes mig lämplig till vårt lands Handels och Krigs- försvarssystem, kunnen I vara öfvertygade, att den skall blifva föremål för Min omvårdnad, och att framställning därom skall blifva gjord till Rikets Ständer.”

Efter diverse frotterande med societeten ansågs statsbesöket avklarad och färden gick över Järrestad där “aderton av allmogens döttrar, klädda i ortens färgrika “bruadräkter” hade ställt upp sig här för att bringa konungen sin hyllning.” Flickorna överlämnade en eklöfskrona till kungen samt några verser som de själva författat. Därefter fortsatte färden i mycket hög fart över Stiby till Tranås, där den lokala pressen slutar att rapportera.

Riksdagsmannen Pehr Jönssons och Carl XIV:s tal i sin helhet och tidigare artiklar och kan läsas på: www.petrawesterdahl.se/artiklar/ och <https://sv-se.facebook.com/people/Petra-Westerdahl/100004953944707>

Referenser

- Beckman, Margareta: Jean Baptiste Bernadotte, Stockholm 2003.
Tufvesson, Theodor: I kärra och karet genom gångna tider, Malmö 1923.
Weibull, Jörgen: Bernadotterna på Sveriges tron, 1991.
<http://www.popularhistoria.se/artiklar/jean-baptiste-bernadottes-vag-till-makten/>